

РЪКОВОДСТВО ЗА ХУМАННО УПРАВЛЕНИЕ НА
ПОПУЛАЦИЯ ОТ КУЧЕТА

Международна Коалиция за Управление на Проблеми, Свързани с
Животните-Компаньони (ICAM)

International Companion Animal Management Coalition

РЪКОВОДСТВО ЗА ХУМАННО УПРАВЛЕНИЕ НА ПОПУЛАЦИЯТА ОТ КУЧЕТА:
ICAM

РЪКОВОДСТВО ЗА ХУМАННО УПРАВЛЕНИЕ НА ПОПУЛАЦИЯ ОТ КУЧЕТА

(оригинален текст: [Humane Dog Population Management,
www.wsava.org/PDF/2008/Misc/AWC_ICAM_Coalition.pdf](http://www.wsava.org/PDF/2008/Misc/AWC_ICAM_Coalition.pdf),

Международна коалиция за управление на проблеми, свързани с животните
компаньони (ICAM)

СЪДЪРЖАНИЕ

Встъпителни думи

стр. 4

- Международна коалиция за управление на проблеми, свързани с животните компаньони (ICAM) стр. 4
- За кого е предназначено това ръководство? стр. 4
- Цел стр. 4
- Увод стр. 5
- Терминология стр. 7
- Определения стр. 8
- Структура на съдържанието стр. 9

А. Първично набиране на данни и оценка

стр. 10

- Преценка на местната популация от кучета стр. 10
- Създаване на комисия с участието на всички заинтересовани страни стр. 11

Б. Фактори, влияещи върху управлението на популацията от кучета

стр. 12

- Факторите, влияещи върху числеността на популацията от кучета стр. 12
- Фактори, мотивиращи контрола на животните стр. 16

В. Компоненти на изчерпателна програма за управление на популацията от кучета

стр. 19

- Образователни дейности стр. 19
- Законодателство стр. 20
- Регистрация и индентификация стр. 21

- Стерилизация и контрацепция стр. 23
- Приюти и центрове за повторно задомяване стр. 24
- Евтаназия стр. 26
- Ваксинация и лечение стр. 26
- Контролиране на достъпа до ресурси стр. 28

Г. Дизайн и планиране на дейностите

стр. 29

- Планиране на самоподдържащи се дейности (устойчиво развитие) стр. 29
- Цели, задачи и дейности стр. 30
- Поставяне на стандарти за хуманно отношение към животните стр. 30

Д. Прилагане Мониторинг и Оценка

стр. 33

- Прилагане стр. 33
- Мониторинг и Оценяване стр. 33

**ПРИЛОЖЕНИЕ А: ИНСТРУМЕНТИ ЗА ОЦЕНКА
НА НУЖДИТЕ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА
ПОПУЛАЦИЯТА ОТ КУЧЕТА**

стр. 35

**ПРИЛОЖЕНИЕ Б: СЪЗДАВАНЕ НА КОМИСИЯ
С УЧАСТИЕТО НА ВСИЧКИ ЗАИНТЕРЕСОВАНИ СТРАНИ**

стр. 38

ICAM

Международната коалиция за управление на проблеми, свързани с животните компаньони (ICAM Coalition) е учредена от Световната организация за защита на животните (WSPA), Международното хуманно общество на Съединените Щати (HSI), Международния фонд за благоденствие на животните (IFAW), Международния отдел към Английското кралско дружество за предотвратяване на жестоко отношение към животните (RSPCA International), Университетската федерация за благоденствие на животните (UFAW), Световната ветеринарна асоциация за дребни животни (WSAVA) и Алианс за контрол над беса (ARC).

Тази група бе създадена, за да изпълни няколко задачи, включително да бъде постигнат широк обмен на информация и идеи върху динамиката на популацията от животни компаньони, чрез което да постигнем по-добра координация и общи дейности между цялата природозащитна общност. Всички съучредители на коалицията приемат за особено важен стремежа към подобряване на разбирателството и сътрудничеството между всички организации за защита на животните, които членуват при нас. Ние носим отговорност, бидейки финансиращи организации и консултанти, пред онези организации, които практически ще се занимават с контрола над популацията на бездомните животни и искаме да предоставим най-коректното ръководство, основано на съвременни концепции и най-актуални данни. Ние също вярваме, че е важно да се стремим да бъдем прозрачни и да документираме нашите мнения и философия, колкото е възможно по-ясно. В крайна сметка този документ представя нашите препоръки, актуални към момента на изготвянето му и основавани на

познанията ни, придобити до днес. Този документ би бил обект на допълване в последващ момент. Напълно осъзнаваме липсата на данни в тази област и ще се стремим да подкрепяме събирането на нова информация, както и включването ѝ в нашите бъдещи обсъждания, оценки и напътствия.

Ноември 2007

За кого е предназначено това ръководство?

Този документ е предназначен за държавни институции и неправителствени организации, ангажирани с контрол над популацията от кучета.

ICAM споделя визията, че отговорността за управление на популацията от кучета трябва да бъде от компетентността на местната или централната власт. Неправителствените организации за защита на животните не трябва да бъдат окуражавани, нито търсени да поемат отговорността на властите за управлението на популацията от кучета, освен чрез договорно споразумение, с подходящо финансиране и ресурси.

Неправителствените организации за защита на животните играят важна роля в направляването и подкрепата на държавната стратегия, така че е важно подобни организации да имат разбиране относно всички компоненти на програмата. Това ще им даде възможност да насочат подкрепата си там, където тя е най-ефективна и да направят най-добро използването на ограничените ресурси, с които разполагат.

Цел

Като формация за защита на животните, ICAM стои зад идеята, че когато управлението на популацията е прието за необходимост, най-съществено е самото

управление да бъде постигнато по хуманен начин и да води до подобряване благосъстоянието на кучетата, като цяло. Като неправителствена организация, ние също вярваме, че е важно управлението на популацията да бъде постигнато колкото е възможно по-ефективно - в съответствие с ограниченията в ресурсите, както и в съответствие с отговорностите към съответните данъкоплатци или дарители.

Целта на този текст е да предостави рамка за това как да бъдат оценявани нуждите за управлението на популацията от кучета, и как да бъдат вземани решения за най-ефективния и ресурсно обоснован подход за управление на популацията по хуманен начин¹.

Ние сме наясно, че статусът, състава и числеността на популацията от кучета може да варират забележимо между държавите и затова няма единна система, която да работи във всички ситуации. Ние силно защитаваме необходимостта от провеждане на **първична оценка** и отчитане на всички потенциално значими фактори, преди определяне приоритетите на програмата. Единственото понятие, което ние считаме като универсално, е необходимостта от **изчерпателна програма**, съсредоточена върху причините, а не единствено върху лекуването на симптома „популация от свободно движещи се кучета“.

УВОД

Всички организации в ICAM имат за обща цел и приоритет подобряване благосъстоянието на животните. Управлението на популацията от кучета е област на загриженост за всички нас, тъй като засяга много проблеми, свързани с

¹ Въпреки различния формат и използването на нови примери, този текст споделя повече от понятията, особено по отношение на първоначалните оценки, включени в "Ръководство за управление на популацията от кучета" (1990) на Световната здравна организация и Световното дружество за защита на животните.

хуманното отношение към животните.

Свободно движещите се кучета може да се сблъскат с поредица от проблеми от хуманно естество, като:

- недोхранване
- болест
- наранявания в резултат на пътни инциденти
- травми в резултат на сбиване
- малтретиране

По света съществуват изключително нехуманни опити за контрол на популацията:

- методи за умъртвяване, като тровене със стрихнин, токов удар или даване
- жестоки методи за залавяне
- зле оборудвани и управлявани приюти

Във всяка популация, кучетата може да бъдат разграничени по начина им на стопанисване. Така разграничаваме три категории кучета:

1. **стопанисвани с контрол над движението**
2. **стопанисвани, оставени да се движат безконтролно**
3. **безстопанствени**

Стопанисвано куче, оставено да се движи безконтролно

Има проблеми от хуманно естество,

засягащи и животните с ограничение в движението, и тези, оставените да се движат свободно. Но за целите на това проучване, управлението на популацията от кучета е определена така: **"Управление на популацията от свободно движещи се кучета и рисковете, които те могат да представляват. Намаляване числеността на популацията, когато това е сметено за необходимо"**.

Това дали една популация трябва да бъде намалявана е въпрос на обществена чувствителност и плод на субективни настроения вътре в самото общество. Във всяка една ситуация би имало хора, които са против свободно движещите се животни и такива, които нямат проблем с тях. Намаляване се предприема, когато някои членове на обществото и управляващите институции правят връзка между проблемите на здравеопазването и сигурността и свободно движещите се кучета, като:

- пренасяне на болести върху хората (зоонози) и върху други животни
- травми и страх, причинени от агресивно поведение
- неприятности заради шума и замърсяването
- унищожаване на селскостопански

животни

- причиняване на пътни инциденти

В други държави и общества свободно движещите се кучета може да бъдат ценени и обичани. Стопанисвани кучета там може да бъдат оставяни да се движат свободно без ограничение от техните собственици и това да бъде приемано като естествено и нормално. Намаляването на техния брой може да не е нито необходимо, нито желано от обществото, но подобряването на благосъстоянието и здравето на популацията, както и намаляването на рисковете от зараза може да бъдат възприети като полезни и желателни.

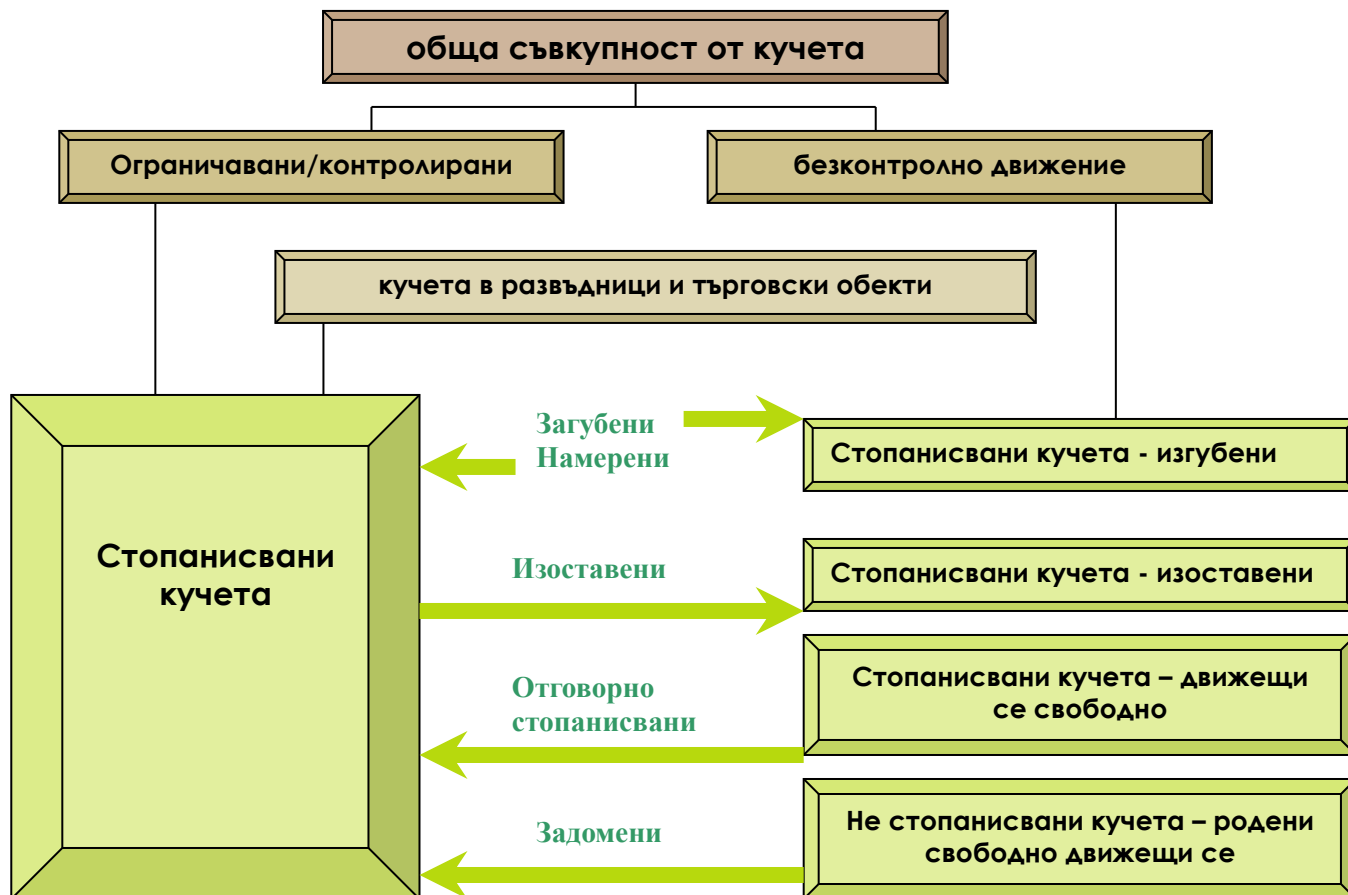
Едно свободно движещо се куче може да бъде стопанисвано и безстопанствено. Отговорното обгрижване на животното е факторът, който предотвратява възприемането на кучето като проблем за другите членове на обществото. Това ръководство разглежда начините за управление и мениджмънт за двете категории кучета (стопанисвани и безстопанствени).

ТЕРМИНОЛОГИЯ

За целите на управлението на популацията, смятаме, че най-полезно е първо условно да разграничим кучетата по поведение/ местонахождение (с други думи, дали те са ограничавани или се движат свободно) и след това по статуса им на собственост. Това е илюстрирано на Фиг. 1. Термините във фигурата са обяснени по-долу в следващата част на текст "Дефиниции".

Фигура 1: Подгрупи в общата съвкупност от кучета

Диаграмата показва подгрупите, на които може да бъде разделена общата съвкупност от кучета. Обърнете внимание, че тези категории са динамични и кучетата може да преминават от една в друга категория, както показват стрелките.

Рибар и квартално куче в Индия

ОПРЕДЕЛЕНИЯ

Свободно движещо се куче

Такова, което в момента не е под директен контрол или не е ограничено от физически прегради. Това понятие често бива използвано взаимозаменяемо със "скитащо" или "улично" куче. Забележете, че този термин съдържа едновременно в себе си характеристиките на стопанисваните и безстопанствените, свободно движещи се, кучета, без да характеризира дали кучето има собственик или няма. Всъщност в много страни повечето кучета, които биха били определени като „свободно движещи се“ имат собственик, но са оставени да се разхождат безконтролно на обществени места за няколко часа или през целия ден.

Стопанисвано куче

За целите на този анализ, стопанисвано куче е това, за което някой заявява, че е негова собственост или претендира за някакви права над него - или просто казано, когато питат за едно куче, някой казва: "Това е моето куче". Това не означава непременно, че такова куче е отговорно стопанисвано. Стопанисването може да варира от „слабо“ стопанисване до много добро. Вариациите са от нередовно хранене, безконтролно разхождане по улиците, отглеждане в развъдник, официално регистрирано и контролирано. Критериите за оценка на стопанисване на куче варират много и се определят от спектър от фактори, като начин на

възпитание, осигуряване на ресурси, като храна и подслон, и усещането за привързаност.

Квартално (общностно) куче

Може също да има ситуации, в които повече от един човек заявява притежание върху някое животно, и такива животни може да са известни като квартални (общностни) кучета.

Отговорно стопанисване на животно

Принцип в благосъстоянието на животните е, че собственикът е длъжен да осигури достатъчна и подходяща грижа за всички свои животни и тяхното потомство. Това "задължение за грижа" изисква собствениците да осигурят ресурси (напр. храна, вода, здравни грижи и социален контакт), необходими на всяко отделно куче, за да поддържа то едно приемливо ниво на здраве и благоденствие в средата си. Принципите на Петте Свободи² може да послужат за ръководство в този смисъл. Собствениците, също така, имат и задължение да намалят потенциалния риск, който тяхното куче може да представлява за обществото и другите животни. В някои държави това е законово изискване.

---

² Петте свободи са: свобода от глад и жажда; свобода от дискомфорт; свобода от болка, травми и болести; свобода за изразяване на нормалното поведение; свобода от страх и дистрес. Съвет за Благополучието на Селскостопанските Животни (FAWC): www.fawc.org.uk/freedoms.htm

Структура на съдържанието

Наръчникът следва структурата, обяснена на Фиг. 2: Преглед на процеса.

Фигура 2: Преглед на процеса.

А. Първично набиране на данни и оценка (стр. 10)

- Каква е настоящата численост на популацията от кучета и подгрупите в нея?
  - Откъде идват кучетата и защо съществува този източник?
  - Какви проблеми, свързани с хуманното отношение, изпитват кучетата?
- Каква е настоящата численост на популацията от кучета и подгрупите в нея?
  - Откъде идват кучетата и защо съществува този източник?
  - Какви проблеми, свързани с хуманното отношение, изпитват кучетата?

Б. Фактори, влияещи върху управлението на популацията от кучета (стр. 12-18)

Обърнете внимание и степенувайте факторите, влияещи върху числеността на популацията от кучета

- Човешки мироглед и поведение
- Капацитет за възпроизводство на кучетата

Фактори, мотивиращи контрола на животните

- зоонози
- размер на популация от свободно движещи се кучета

В. Компоненти на изчерпателна програма за управление на популацията от кучета (стр. 19-28)

- Образователни дейности
- Законодателство
- Регистрация и идентификация
- Стерилизация и контрацепция

- Приюти и центрове за повторно задомяване
- Евтаназия
- Ваксинация и лечение
- Контролиране достъпа до ресурси

Г. Дизайн и планиране на дейностите (стр. 29-32)

- Планиране на самоподдържащи се дейности (устойчиво развитие)
- Цели, задачи и дейности

- Поставяне на стандарти за хуманно отношение към животните
- Определяне на индикаторите, които може да бъдат използвани при наблюдението и оценката на всяка фаза от програмата

Д. Мониторинг (стр. 33)
Постоянен процес, чиито резултати позволяват въвеждане на подобрения в прилаганите мерки

Д. Прилагане (стр. 33)
• Провеждане на дейностите
• Поддържане на минимални стандарти във всички дейности

Д. Оценка (стр. 33) – периодичен процес на преоценка на ситуацията и стратегията

А. ПЪРВИЧНО НАБИРАНЕ НА ДАННИ И ОЦЕНКА: РАЗБЕРТЕ ПРОБЛЕМА, С КОЙТО СЕ СЪЛЪСКВАТЕ

Преди започване на работа върху изготвяне на програма за управление на популацията от кучета, най-важното е да бъде обективно измерена динамиката на самата популация. Тези данни ще осигурят коректно подготвяне и адаптиране на програмата за управление към спецификите на местната ситуация.

Извършване на оценка на броя и типа местна популация от кучета

Най-важните въпроси, които трябва да бъдат проучени чрез оценката са следните:

1. Каква е настоящата численост на популацията от кучета и на подгрупите, включени в нея? В подгрупите попадат: стопанисвани и свободно движещи се кучета, както и техните вариации.

2. Откъде идват свободно движещите се кучета? Кои са конкретните им източници и каква е причината тези източници да съществуват? Стратегиите за управление трябва да си поставят за цел ограничаване на притока на нежелани свободно движещи се кучета чрез фокусирана работа върху причините за тяхната поява и конкретните източници.

3. Кои са основните проблеми, свързани с хуманното отношение, които срещат тези кучета?

4. Какво е направено до този момент, формално и неформално, за контрола на популацията от кучета на местно равнище и защо именно това?

а. Разбирането какво вече е направено може да позволи наличните ресурси и мерки за контрол да бъдат подобрени и разширени. Това би дало възможност всяка нова управленска мярка да не бъде в конфликт с досегашните мерки, а по-скоро да ги замени или допълни.

б. Чия е отговорността за контролиране популацията от свободно движещите се кучета? Това обикновено попада в компетенцията на Министерството на земеделието (или понякога това на здравеопазването), като често общините са отговорни за провеждането на дейностите на местно равнище. Неправителствените организации може да осигурят ефективни елементи в управлението на популацията, но за да вършат това, те трябва да бъдат подкрепяни с партньорство или да бъдат ръководени от отговорните власти. Съществено също е предприетите мерки да съответстват на законовата рамка на страната.

в. Натискът на обществото може да бъде много силен и влиятелен, и това обикновено е мотивът за контрол над популацията. Необходимо е да бъдат чути съображенията и мненията на местното население и местните власти. Обръщането към тях ще помогне да бъде осигурена устойчивост на програмата. Контролът над популацията зависи от това дали свободно движещите се кучета са нежелани. Но бъдете наясно, че мненията се определят от човека, когото питате и кучетата, за които става въпрос.

Всеки от тези въпроси се разбива на под въпроси и прилагане на различни средства, които може да бъдат използвани за тяхното изясняване. Вижте Приложение А за обяснение на въпросите, но забележете, че

описаните под въпроси и средства не са нито изчерпателен, нито задължителен списък, а по-скоро опит за очертаване на ключовите области на проучването.

Съществено при изготвяне на програмата за управление на популацията е да има консултации с всички важни заинтересовани страни. Представителство трябва да има всеки, който има отношение към въпроса за популацията от кучета. Доколкото е възможно сближаването на участниците, то трябва да бъде използвано; трябва не само да бъде взето мнението на хората, но и техните гледни точки да бъдат отчетени и идеите им да бъдат използвани за планирането и провеждането на бъдещите дейности. Това ще насърчи активността на страните и видимо ще подобри успеха на програмата.

Създаване на комисия с участието на всички заинтересовани страни

Най-добре би било, ако на отговорната институция е вменено задължението да привлече заинтересованите страни за консултации. Ако властите не желаят или не са в състояние да направят това, неправителствените организации може да сформират работна група помежду си и да представят изводите си на властите. За повече информация относно развитието на процеса на консултации виж Приложение Б.

Следва списък от възможни заинтересовани страни за участие в съвещанията. Маркираните със знак * са задължителни като присъствие в комисията.

- **Държавна власт*** - обикновено това е местната власт, но централната също може да бъде важна за политиката и законодателните мерки. Правителството ще бъде ключова страна, ако програмата е национална. Няколко министерства ще бъдат вероятно важни, включително земеделие/ ветеринарна дейност, здравеопазване, околна среда (специално заради събирането на отпадъците),

туризъм, образование. (Управлението трябва да бъде представено в комисията).

- **Ветеринарната общност*** - националната служба, професионалната ветеринарна асоциация, синдикатите на частните ветеринарни лекари и ветеринарните факултети.

- **Общността на неправителствените организации*** - местни, национални и международни, работещи за защитата на животните, правата на животните и здравеопазването на населението.

- **Общността за приютяване и задомяване на животни*** - правителствени/ общински и частни/ НПО организации.

- **Академичната общност** със съответен опит, напр. в поведението на животните, ветеринарната наука, социологията, екологията и епидемиологията.

- **Законодателят*** - властта, отговорна за приемането и налагането на закона.

- **Преподавателите** - в училища и университети.

- **Местните медии** - за образование, публицистика и местна подкрепа.

- **Международните институции** със съответни отговорности - Световната здравна организация (WHO), Световна организация за здравеопазване на животните (OIE) и международните ветеринарни асоциации.

- **Лидери/ представители на местната общност***.

- **Местната общност** - граждани, притежаващи и непритежаващи кучета.

Б. ФАКТОРИ, ВЛИЯЕЩИ ВЪРХУ УПРАВЛЕНИЕТО НА ПОПУЛАЦИЯТА ОТ КУЧЕТА:

Отчетете поредицата фактори, които влияят върху благосъстоянието и числеността на популацията от кучета и решете кои са приоритетни

Пълнотата на първоначалната оценка ще осигури данни и поглед върху местната ситуация. Следващата фаза е да бъде изтъкнато кои фактори са най-важни и така те да станат приоритетни в програмата за управление. Идентификацията на тези приоритетни фактори ще предотврати изразходването на ресурси за въпроси, които оказват само минимално въздействие върху общия проблем. В почти всички ситуации има повече от един важен фактор, затова една ефективна стратегия ще изисква комбинация от дейности.

По-долу следва списък от фактори, които често биват включвани като приоритети в управлението на популацията от кучета. Те са съчетание от такива, които влияят върху числеността на популацията, и такива, които мотивират хората да се стремят да контролират популацията. Но на конкретните условия може да съответстват други, затова е важно да останете съсредоточени върху това, което е подходящо за съответната общност и върху причините за наличие на популация от свободно движещи се кучета, а не просто върху последствията.

Фактори, влияещи върху числеността на популацията от кучета

Човешки нагласи и поведение

Цел: Да бъде насърчено отговорното стопанисване.

Човешкото поведение сякаш е най-мощната сила зад динамиката на кучешката популация. Насърчаването на отговорно и резултатно взаимоотношение хора - животни ще води до подобряване благосъстоянието на животните и до намаляване на много от източниците на бездомни кучета. Популацията от стопанисвани кучета може да бъде най-

значим източник на свободно движещи се кучета, а самите животни да търпят проблеми от хуманно естество, които може да бъдат лесно преодолени с адекватни мерки. Затова се твърди, че отношението на хората към кучетата стои като движеща сила зад тези проблеми.

При установяването на нагласите и поведението на хората трябва да бъдат отчетени няколко въпроса:

а. Местните разбирания и вярвания може да влияят върху поведението на хората спрямо кучетата. Възможно е да се правят опити за въздействие върху тези убеждения, за да бъдат променени последствията от поведението. Например убеждението, че стерилизацията причинява отрицателни промени в поведението на кучетата може да бъде променено чрез образование и примери със стерилизирани кучета, отглеждани в общността, и така стопаните да бъдат насърчавани да желаят стерилизацията на своите кучета.

б. Стремете се посланията по отношение на общественото поведение да бъдат последователни. Основната посока на посланието трябва да насърчава отговорност и позитивно взаимоотношение хора - животни. Например, публични акции, които представят проява на уважение и грижливо

отглеждане на домашни любимци ще дадат добър пример за местната общност. Бъдете внимателни във вашите кампании и по никакъв начин не допускайте детайли или елементи, които дори да загатват за безотговорно стопанисване и отношение към животни.

в. Религията и културата играят важна роля в оформяне на човешкия мироглед и убеждения. Ангажирайте религиозните представители и обществени лидери в участие в процеса и ще откриете доколко религиозната или културна интерпретация може да възпрепятства или подкрепя потенциалните действия по програмата.

г. Кампаниите за повлияване на поведението на хората трябва да бъдат внимателно обмисляни и насочени конкретно към специфичните аудитории, като за различните възрасти и култури ще се налага използване на различни техники и методи. Важно е да разберете кои са най-ефективните начини за комуникиране на идеите с всяка отделна аудитория.

д. Тъй като поведението на хората е ключов фактор към успеха, важно е собствениците на кучета не само да разбират значението на една кампания, но и да бъдат напълно съгласни и ангажирани с нейните дейности (запознайте се с Изследователски случай 1 (Case Study).

ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ СЛУЧАЙ 1

Пример за обществени нагласи, които биха могли да дадат ефект върху контрола на кучешката популация.

През 2004 г. Международният фонд за благоденствие на животните (IFAW) и One Voice финансираха социологическо проучване в Китай, което установи, че приблизително 76% от гражданите считат кастрацията на домашни котки и кучета за проява на жестокост. Тези данни показаха не еднозначно, че преди да бъдат започнати каквито и да било дейности, включващи

контрол над популацията чрез кастрация, трябва да бъдат проведени мащабни обучения и инициирани множество дискусии по темата.

През 2006 се наблюдава аналогична ситуация в Занзибар, където Световната организация за защита на животните (WSPA) и местното правителство предприемат кастрационна програма. Тя започва със слаба подкрепа - само няколко собственици довеждат животните си за кастрация. Само за няколко месеца обаче, чрез образователна програма, обсъждания с лидери на общественото мнение и живи примери на здрави, кастрирани животни, започва да се наблюдава промяна в обществените нагласи, като хората започват активно да водят животните си за кастрация.

Снимка: Местно население, наблюдаващо извършване на кастрация в мобилна клиника, Занзибар)

Възпроизводителен капацитет на популацията

Цел: Да балансира "търсенето и предлагането" така, че числеността и типовете кучета, които се възпроизвеждат, да съответстват на числеността и типовете, търсени от обществото.

За да бъде намалена числеността на популацията от нежелани, свободно

движещи се, кучета по хуманен път, често е необходимо да бъде намален прирастът на популацията. Този прираст може да се дължи на свободно движещи се, домашни и преднамерено развъждани кучета. И трите категории трябва да бъдат взети предвид при контролирането на търсенето и предлагането.

Следните въпроси трябва да бъдат отчетени.

а. Намаляване на възпроизводството. Кастрацията може да намали капацитета на репродукция, но е важно внимателно да бъде подбрана съответната популация от кучета.

i. Кучета, които се възпроизвеждат най-успешно.

- За ефективно намаляване на възпроизводството на кучешката популация, най-важно е да бъде преценено кои кучета всъщност успяват да се размножават и да отглеждат успешно своето потомство.

- Някои проучвания за специфични популации от кучета, които не получават директно грижа от човек (напр. живеещи с ресурс, осигуряван само от сметища) показват, че числеността на популацията бива поддържана повече заради постоянния приток на външни животни, отколкото заради успешно размножаване вътре в групата. Затова може да бъде прието, че в повечето случаи само онези кучета, които получават някакво ниво на грижа директно от хората, ще са в състояние да се възпроизвеждат успешно.

- От гледна точка благосъстоянието на животните трябва да бъде взето предвид страданието на малките кученца, раждани от женски с нисък статус на благосъстояние (когато успяват да износат малките). Като цяло, смъртността на кученцата, в популацията от нежелани, свободно движещи се кучета, е висока.

- Трябва да се знае, че кучета с нисък статус на благосъстояние, когато станат приоритет на програма, може да бъдат

зdravi и способни да се размножават успешно.

ii. Кучета, чието потомство най-често се превръща в свободно движещо се.

Има вероятност в рамките на местната общност, в която ще бъде прилагана програмата, да има конкретен тип популация от кучета, чието потомство най-често е оставяно да се движи свободно или е просто изоставяно. Това може да е свързано с липсата на осъзнаване и възприемане на отговорното отглеждане, резултат от тип възпитание, обществена и институционална култура, или социално-икономически предпоставки.

iii. Женски кучета.

Може би е разумно **главното усилие на програмата да бъде насочено към женските кучета**, които обикновено са лимитиращият фактор на репродуктивния капацитет. Достатъчни са просто няколко некастрирани мъжки, за да заплодят наличните женски. Затова кастрацията и на голям процент от мъжки кучета може да не доведе до намаляване цялостния възпроизводствен капацитет на популацията. Но всяка кастрирана женска индивидуално допринася за намаляването на възпроизводството на популацията.

iv. Мъжки кучета.

Сексуалното поведение на некастрираните мъжки кучета може да стане проблематично, специално когато нестерилизираните женски са в еструс. Възрастните мъжки кучета не биха променили поведението си значително след кастрация, колкото младите мъжки, които нямат развито сексуално поведение. **Така младите мъжки може да бъдат отчетени като следваща приоритетна група** след тази на женските, следвана от възрастните мъжки.

Бележка: И мъжките и женските кучета са преносители на заболяването „бяс“. Затова, ако програмата се реализира в

район, заразен с бяс, и за кастрация се избират само женските животни, то мъжките трябва да бъдат ваксинирани паралелно с кастрационната програма.

б. Намаляване на комерсиалния интерес към кучетата т. е. развъждането на кучета. Програмата за овладяване на популацията от свободно движещи се кучета трябва да вземе предвид в рамките на мерките си и комерсиалните източници, като развъдници на кучета и зоомагазини.

Комерсиалните развъдници може да произведат зле социализирани и нездрави кученца, които стават лоши домашни любимци. Зоомагазините и зооборсите може също да държат животни в лоши условия и да ги продават без съответния съвет за грижата и отговорностите. "Ниското качество" на тези кучета и липсата на разбиране или на реалистични очаквания от притежанието на куче поставя животните в особено висок риск от изоставяне. Комбинацията от законодателство и приложението му чрез проверки от страна на обучени инспектори може да бъде използвана за подобряване на условията в тези комерсиални обекти, а оттам и на благоденствието на засегнатите животни.

От търговските обекти трябва също да бъде изисквано да осигуряват надлежните съвети за грижи и отговорности, свързани с притежаването на куче. Информационните кампании може да бъдат използвани за предоставяне на максимално разнообразна и точна информация относно вариантите за придобиване на животни, като задължително в тези кампании трябва да бъдат споменавани и приютите за животни. Бъдещите собственици трябва да търсят добре социализирани и здрави кученца.

Достъп до ресурси

Цел: Да бъде намален достъпът до ресурси, поддържащи популацията, чрез разумно управление на тези ресурси.

Кучетата, като цяло, имат достъп до ресурси (включително храна, вода и подслон), които може да са предоставени директно от собственик в границите на домакинството, или осигурявани на обществени места, когато животните се движат свободно и неконтролируемо. Степента, в която едно куче разчита на достъпа до ресурси от обществени места за собственото си оцеляване, зависи от нивото на грижа, което получава от своя стопанин. Някои притежавани кучета обикалят с цел достъп до ресурси по обществени места, но не разчитат на тях за оцеляването си. Докато други кучета, без собственик или без осигурени грижи от страна на собственик, изцяло разчитат на тази възможност. Промяната на достъпа до ресурси на обществени места ще въздейства върху популацията от свободно движещи се кучета. Но такава промяна също може потенциално да намали възможността за оцеляване на онези, които зависят от тези ресурси.

При проучване на фактора „достъп до ресурси“ е необходимо да бъдат взети предвид няколко елемента:

а. Намесата чрез намаляване на достъпа до ресурси не трябва да бъде използвана самостоятелно. За тези животни, идентифицирани като зависими от ресурсите за оцеляване, промяната в достъпа до тези ресурси (чрез мерки като подобряване събирането на отпадъци) трябва да бъде направена паралелно с кастрационна програма или други алтернативни мероприятия, заложи в програмата.

б. Подобряването в сметосъбирането и преработката на отпадъците може да намали възможността за взаимодействие между хората, особено децата, и свободно движещите се кучета.

в. В някои ситуации основният източник за оцеляване е по-скоро храната, осигурявана пряко от хората чрез съзнателното хранене, отколкото отпадъците (косвено осигуряван ресурс). Мотивацията за предоставяне на

храна на животните варира между географските райони, както и между отделните хора. Това трябва да бъде разбрано и взето под внимание при намерението да бъде повлияно поведението на хората във връзка с храненето. За такъв пример виж по-долу точка г. Образователните кампании ще имат важна роля тук. Разбира се, намаляването на популацията от кучета води автоматично до липса на тези ресурси, тъй като хората няма да хранят кучета, щом те не съществуват.

г. Промяната на достъпа до ресурси в специфични области може да бъде използвана за промяна на разпространението на популацията от кучета. Например, обществен парк, в който хората желаят да няма свободно движещи се кучета, може да бъде поддържан чрез отстраняване на достъпа до ресурси, като например чрез използването на недостъпни за животните кофи за смет и разясняване на хората да не хранят кучетата в тези райони. В някои страни съществуват разпоредби, които посочват районите, където кучетата може да бъдат разхождани или пускани свободно. Тези наредби биват налагани от инспектори по опазване на околната среда и общински служители.

Фактори, които карат хората да ограничават популацията от кучета

Зоонози (заболявания, които може да бъдат предавани от животни на хора)

Цел: Да бъде намален рискът, който представлява популацията от кучета за здравето на хората и на другите животни.

Зоонозите често са основната причина за повишеното внимание към популацията от свободно движещи се кучета, в частност от страна на местната и централната власт, които са отговорни за общественото здраве. Тъй като бесът е болест, която може да има фатален край, а кучетата са

главният път за пренос към хората на болестта, контролът върху беса често е основният мотив за контрол над популацията от кучета.

При проучването на този фактор трябва да бъдат взети под внимание няколко въпроса.

а. Значението на контрола върху зоонозите не трябва да бъде грижа единствено на контролните органи - държавните служители в общественото здравеопазване. Важно е всички да изследват и разработят съвместни възможности за постигане на ефективен контрол на зоонозите, като се запази едно неутрално и положително отношение към благосъстоянието на животните.

б. Зоонозите са грижа на цялото общество и понякога хората може да постъпват жестоко към кучетата заради страх от заразни болести като бяс. Контролирането на зоонозите и осигуряването за обществеността на осезаеми доказателства за този контрол (напр. поставяне на червени нашийници с индикация за последната ваксинация) може да помогнат за повишаване на доверието и за намаляване на агресивното поведение към тези кучета.

в. В някои ситуации, може да е препоръчително, първо, да бъде пристъпено към въвеждането на подобрен зоонозен контрол, за да бъде възстановено общественото доверие. След това постепенно се включват другите елементи от управлението на популацията от кучета, като стерилизация или подобрени здравни грижи.

Снимка: Бездомни кучета, търсещи храна в боклука, Перу (Vida Digna)

Все пак най-добрият вариант е да бъде разработена **пълна програма за контрол на популацията от кучета, която да включва и паралелни мероприятия по профилактика на зоонозите.**

г. Трябва да бъде отчетен рискът от предаване на зоонозни заболявания върху лицата, участващи във всяка дейност от управление на популацията. Например, кучета, заразени с бяс, може да отделят вируса чрез слюнката си до две седмици преди появата на симптомите. Целият персонал, работещ в непосредствена близост до кучетата, трябва да бъде осигурен с подходящо обучение и екипировка, както и с подходящо профилактично медицинско обслужване.

Наличната популация от свободно движещи се кучета

Цел: Да бъдат намалени рисковете за нивото на благосъстояние на популацията от свободно движещи се кучета.

Наличието на свободно движещи се кучета може да води до конфликти хора – животни, които да нарушат хуманното отношение към животните. В такива ситуации контролът над популацията е наложителен, за да се обърне внимание на обществения натиск, общественото здраве и благосъстоянието на самите животни. Методът за контрол над популацията зависи твърде много от местната общност

и от размера на самата популация.

При изследването на този фактор трябва да бъдат взети под внимание няколко въпроса.

а. Важно е да бъде идентифицирано точно къде и защо възниква конфликтът хора - животни. Всъщност може да е уместно някои от конфликтите да бъдат разрешени чрез методи, различни от тези, целящи намаляване на популацията, като например обучение за предотвратяване нападенията от кучета или създаване, в районите с потенциални конфликти, на зони, свободни от достъпа на кучета.

б. Конфликтът хора - животни и въпросите за благосъстоянието често биват отнасяни към популацията от безстопанствени свободно движещи се кучета, докато в действителност много от тези свободно движещи се кучета може всъщност да са притежавани или изоставени от предишните собственици. Подобряването на отговорното стопанисване на животни и въвеждането на регистрация и идентификация на кучетата са наличните методи за справяне с този проблем. Повече подробности са дадени в **Раздел В.**

в. В местната общност може да има потенциал за повторно задомяване на кучета, който би осигурил отговорното отглеждане на нежелани свободно движещи се кучета. За осъществяването на това ще бъде необходим център за задомяване на животни (приюти) или система от приемни домове. Приютите може да бъдат скъпи и отнемачи време за ръководене. Поради тази причина, най-добре е първоначално да бъдат проучени всички възможни, градивни, алтернативи преди ангажирането със създаване на приюти. Виж Раздел В за по-подробното разглеждане на този въпрос.

г. В някои случаи местният потенциал за задомяване на нежелани животни не е налице или е твърде малък. При това положение благосъстоянието на кучетата трябва да бъдат взето под внимание. Лошото отношение към животните и

общественият натиск изискват тези животни да бъдат отстранени. Ако те са болни, осакатени или имат значителни поведенчески проблеми, като агресия, евтаназията може да бъде избрана като възможност. Ако няма налични домове, евтаназията може да бъде предпочетена пред дългосрочното приютяване, поради съображения за благоденствието на животните, както и поради трудното и скъпоструващо дългосрочно приютяване на кучетата без значителни страдания.

д. Ако благосъстоянието на кучетата е като цяло добро и местната общност толерира животните, може да бъде уместно въвеждането на комбинация от мерки за контрол, включващи:

- ваксинация на популацията, за да бъде гарантирано, че тя няма да пренася бяс;
- използване на "бърза помощ" за животни, които са осакатени, болни или агресивни;
- поддържане на зони, свободни от кучета, чрез събиране на отпадъците и добро ограничаване на достъп чрез прегради.

Тези мерки трябва да бъдат използвани в съчетание с други, предназначени за справяне с източника на тази популация. Повече подробности са дадени в Раздел В.

е. Масовото умъртвяване на кучета, чрез нехуманни методи, за съжаление, е често използвана практика, като опит за контрол на популацията. Има много причини, поради които това не трябва да бъде извършвано. Унищожаването на свободно движещи се кучета не засяга източника на животните и така това ще бъде повтаряно до безкрайност. Този метод често среща отпор от страна на хората в самия район и извън него, тъй като нечовешко отношение към чувстващи същества винаги се възприема като етичен проблем, особено когато съществуват хуманни решения. Ако нехуманните методи се използват и безразборно, като ползването на отровни примамки например, други целеви групи може да попаднат в групата - домашни любимци и дори хора. Няма доказателства,

които показват, че унищожаването намалява дори появите на бяс сред животните (виж Изследователски случай 2.) Обратното, при такава намеса се забелязва всъщност обратен ефект на обезсърчаване на собствениците на кучета, които не се включват в програмите за превенция на беса, когато такива кампании се провеждат от власти, известни с безразборно избиване на животни.

Допуска се, че в някои случаи масовото изстребване може да доведе до преразпределяне на оцелелите животни в новоосвободени територии, което всъщност може да увеличи риска от разпространение на бяс заради засилена миграция и динамика на популацията. Съществува и друга хипотеза, че при ограничаване на достъпа до ресурси, рязкото намаляване на животните чрез масово унищожаване може да предостави по-голям достъп до ресурси за останалите животни, като това ще засили тяхната възпроизводимост и оцеляване. Но досега няма официални данни, които демонстрират такъв ефект от тези мерки.

ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ СЛУЧАЙ 2

Пример за неефективността на масовото изстребване върху контрол на беса

Флорес е изолиран индонезийски остров, свободен от бяс до момента, в който огнище на бяс по кучетата причинява повече от 113 смъртни случая сред жителите. Огнището се разразява през септември 1997 г., след като от ендемичния остров Сулавеси са внесени три заразени кучета. Местните власти реагират на случая с масово изстребване на кучета, започнато в началото на 1998 г. През същата година в района, където е внесен бесът са умъртвени приблизително 70 на сто от кучетата, но кучешкият бяс продължава да съществува на Флорес и в момента на публикуване на това изследване (юни 2004 г.).

От Windyaningsih et al (2004). The Rabies Epidemic on Flores Island, Indonesia (1998–2003). Journal of the Medical Association of Thailand, 87(11), 1-5.

В. КОМПОНЕНТИ НА ИЗЧЕРПАТЕЛНАТА ПРОГРАМА ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ПОПУЛАЦИЯТА ОТ КУЧЕТА: ИЗБЕРЕТЕ НАЙ-ПОДХОДЯЩИТЕ РЕШЕНИЯ ЗА ВАШАТА СИТУАЦИЯ

Ефективната програма за управление на популацията от кучета се нуждае от изчерпателен подход. В идеалния случай програмата се координира от местната власт, отговорна за управлението на популацията от кучета. Неправителствените организации работят заедно с властите за идентифициране областите, в които може да подкрепят програмата и да направят най-голяма промяна. Всички дейности са подбрани според приоритетите, определени при оценката на първоначалните нужди.

Този раздел описва поредица от компоненти, които биха могли да съставят част от изчерпателна програма за управление на популацията от кучета.

Обучителни програми

В дългосрочен план възпитанието е един от най-важните елементи на една програма, тъй като поведението на хората е ключов фактор, влияещ върху динамиката на кучешката популация (виж Раздел Б). Като цяло, образователните мерки трябва да насърчават към по-голяма отговорност собствениците на кучета и към помощ и грижа за отделните животни. Но има ключови възпитателни послания, които е важно да бъдат изтъквани на различни етапи от програмата, като например: предотвратяване на ухапванията; подбор и грижа за кучетата; реалистични очаквания при отглеждането на кучета; важноста на профилактиката и на достъпа до нея; разпознаване на нормалното и аномалното поведение при кучетата.

При използването на този компонент е нужно да бъдат обмислени няколко въпроса.

а. Възпитателните инициативи трябва да бъдат развивани в координация с местните образователни институции и провеждани от обучени професионалисти. Всички заинтересовани страни може да дават съвети за съдържанието и да осигуряват възможности за реализация на програмите, но самото провеждане трябва да се осъществява от експерти.

б. Важно е да бъдат ангажирани всички информационни канали, които имат връзка с кучетата, чрез идентични и последователни послания. В идеалния случай в образователната програма се включват организациите за защита на животните, ветеринарната общност, училищата, компетентните институции и медиите (включително и медии, ангажирани с тематиката за животните). Може да е необходимо една структура да координира между всички участници реализацията на цялата образователна програма.

ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ СЛУЧАЙ 3

Пример на образователна програма

След цунамито през 2004 г. The Blue Paw Trust предприемат по южния и източния бряг на Шри Ланка образователна програма, съпътствана от подвижна ветеринарна клиника. Дейността включва раздаване на листовки, свързани с грижата за кучетата и котките, разговори в централни клубове и местните училища, беседи на ветеринарния екип с населението в самата клиника.

Ветеринарният екип също така е запознавал собствениците на животни с местния ветеринарен лекар, който от своя страна също подкрепя програмата, като посещава клиниката и усвоява техниката на хирургическа стерилизация.

Тези възпитателни инициативи са планирани и обмисляни съвместно с училищата и местните власти (инспекторите по обществено здравеопазване) и проведени в координация с местни групи за защита на животните.

в. Ветеринарните лекари и студентите по ветеринарна медицина може също да имат необходимост от обучение, фокусирано върху управлението на популацията, включващо:

- разясняване на логиката и основанията, залегнали в мерките по управление на популацията
- тяхната роля при решаване на съответните въпроси в общественото здравеопазване
- методи за контрол над възпроизвеждането на популацията
- ключови послания към клиентите за отговорно стопанисване на животните
- методи за евтаназия
- как може да се включат и да спечелят от проактивни програми за управление на популацията, които насърчават отговорната грижа за кучетата, включително и редовната ветеринарна грижа.

г. Възпитателните послания може да бъдат излъчвани по много начини, включително:

- семинари и организирани лекции в училищата
- брошури и листовки, предвидени за съответната аудитория
- повишаване осведомеността на

цялото общество чрез вестници, билбордове, радио и телевизия.

- директно ангажиране на хората в дискусии, като част от местната програма (вижте Изследователски случай 3).

д. Може да изисква време, за да стане видимо въздействието на обучението, свързано с управление на популацията. Затова методите за наблюдение и оценка на въздействието им трябва да включват краткосрочни и дългосрочни индикатори. Въздействието може да бъде отчитано на три нива: придобиване на знания и опит; промяна в разбиранията; ефективна промяна в поведението.

Законодателство

Съществено е програмата за управление на популацията от кучета да бъде законодателно описана и да е подкрепяна от законодателните мерки. Законодателството е важно за устойчивостта на програмата и може да бъде използвано за осигуряване на хуманно провеждане на управлението на популацията от кучета. Съответното законодателство може да съществува на централно и местно ниво и понякога да е разпръснато в няколко различни нормативни текста. Отделно, може да се приемат писмено програми и правилници за провеждане на дейностите, които ще въздействат върху по-голямата ефективност при прилагането на закона. Промените в законодателството може да бъдат дълъг и бюрократичен процес.

При този компонент трябва да бъдат обмислени няколко въпроса.

а. Да бъде постигнат баланс между ясно описано законодателство и рестриктивното, което не позволява гъвкавост на дейностите.

б. Необходимо е да се отдели достатъчно време за внимателното изготвяне на законодателство, основано върху опита на другите страни и съответните

професионалисти. Трябва да бъде разработено с участието на всички заинтересовани страни, като бъде включен приносът на всеки и от повече източници.

в. Промени в законодателството е трудно да бъдат правени, затова е важно представените законопроекти да са точни и реалистични. Крайният резултат трябва да осигури закони, които са: холистични; оценени като подходящи и основателни от обществото; ангажиращи властите с техните отговорности; постигащи желаното въздействие върху благосъстоянието на животните; устойчиви.

г. Трябва да бъде предоставено достатъчно време за въвеждането на всяка законодателна мярка. Предварително трябва да бъде осигурен наръчник, който да помага с тълкуването на текстовете.

д. Законодателството ще остане "упражнение на хартия", докато не бъде интерпретирано по един начин от всички и наложено ефективно. Ефективната разпоредба обичайно изисква повече от усилията да бъдат изразходвани във възпитание и насърчаване, и по-малко - в провеждане на наказателни мерки и санкции. Обучение и разяснения по закона трябва да бъдат предвидени за всички нива - от лицата, налагащи закона (юристи, полиция и инспектори по защита на животните) до съответните професионалисти (ветеринарни лекари и управители на приюти) и собствениците на кучета.

Успехи в прилагането на закона отчитат някои държави, които използват **инспектори по хуманно отношение към животните** (още наричани - контролен орган или служители по контрол над животните). Тези служители са обучени и обезпечени с необходимото, за да осигурят обучение, да боравят с животни, когато е необходимо и да налагат закона чрез съвети, предупреждения, санкции, актове и евентуално наказателно преследване.

Регистрация и идентификация

Най-ефективният начин за ясно обвързване на притежателя с неговото животно е чрез използването едновременно на **регистрация и идентификация**. Това ще окуражи чувството на отговорност у притежателя, тъй като животното става разпознаваемо като негова собственост. Регистрацията/идентификацията е важно средство за връщането на изгубено животно при собственика му и може да бъде силно основание за прилагането на закона (включително нормите при изоставяне на животно и задължителните редовни ваксинации против бяс).

При използването на този компонент трябва да бъдат взети предвид няколко въпроса:

а. Има няколко метода за идентификация на животни и те може да бъдат използвани поотделно или в комбинация. Те се различават по три важни признака: трайност; визуалност; и необходимост от упоаване при тяхното прилагане. Микрочипове, татуировки и нашийници/медальони са трите най-използвани метода. Най-подходящият ще зависи както от местните условия, така и от идентифицираните основания за прилагането на идентификация.

б. Ако е наложителна трайна идентификация на голяма популация, **микрочиповете**, понастоящем, предлагат най-добрата възможност. При тях броят на комбинациите от цифри в кода е достатъчен за идентификацията на всички кучета. Те минимизират човешките грешки (например дублиране на номер или неправилно прочитане на номер) заради използването на дигитален скенер за разчитането на чипа. Микрочипирането също има тенденция да става глобална система, и така животни, придвижващи се от една област (или държава) към друга ще продължават да бъдат идентифицируеми (виж ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ СЛУЧАЙ 4). Преди въвеждането на системата за

микрочипиране е препоръчително да бъде проверено дали предвидените чипове и четци съответстват на ISO стандартите.

в. Важно е регистрационната и идентификационната информация да бъде съхранявана в **централна база данни** (или в отделни бази, свързани по някакъв начин), която е достъпна за всички отговорни лица (напр. ветеринарна общност, полиция, надзорници по кучетата и общински приюти). Това може да изисква подкрепа на централното правителство, за да бъде осигурено използването на единна унифицирана система.

г. **Задължителната регистрация и идентификация** може да помогнат при практическите проблеми, срещани от приютите. Когато едно куче, попаднало в приюта, е идентифицирано, то може да бъде върнато на собственика му без забавяне (избягвайки дискомфорта за кучето и намалявайки стреса за собственика). Ако кучето е без идентификация, то по дефиниция е "безстопанствено" и тогава приютът може да прилага своята политика без забавяне в изчакване да се появи собственик. И двата сценария ще освободят място в приюта, което потенциално ще води до увеличаване на неговия капацитет.

ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ СЛУЧАЙ 4

Пример на идентификационна и регистрационна система в Естония

Общината на град Талин е първата в Естония, която възприе задължителна регистрация и идентификация на кучетата. Системата е въведена през август 2006 г. като пилотна схема, след като община Талин предоставя на търговска компания разработването на база данни за записване и идентификация на животните и техните собственици.

Общинските наредби са изискали всички кучета да бъдат трайно маркирани с микрочип, поставен от ветеринарен лекар.

Данните за собствениците и техните животни са записвани в база данни, достъпна за оторизирания персонал. Планиран е универсален регистър, позволяващ същата система да бъде възприета за цяла Естония. Освен за идентифициране на животните, е планирано в системата да бъде записвана и информация за здравето на животните, като например отразяване на информация за поставени ваксини срещу бяс. Предвидено е системата да бъде евентуално използвана за напомняне на собствениците при за извършване на реваксинации, тъй като ваксината срещу бяс е задължителна в Естония.

д. **Може да бъде събирана местна такса** за стопанисване на куче (еднократна или годишна), за да бъдат осигурени средства за финансиране на други области от програмата за управление на популацията. Особено грижливо трябва да се балансира между приложението на закона и събирането на таксата, тъй като ако таксата е прекалено висока, собствениците ще се опитват да избягват регистрацията. Може да бъде използвана скала с диференцирани такси за стимулиране на стерилизацията, насърчаване собствениците да държат малък брой животни и обезсърчаване развъждането на кучета.

е. Може да бъдат приети **изисквания за придобиване на разрешително** преди придобиване на куче, когато става въпрос за отглеждане на дадени породи, обикновено наричани „опасни“. Подобен тип разрешително може също да бъде използвано за насърчаване отговорното притежание чрез изискване хората да завършат "курс за стопанисване на куче" преди да получат разрешение да притежават такова.

Стерилизация и контрацепция

Контролът на възпроизводството чрез трайна стерилизация или временна контрацепция може да бъде постигнат чрез три главни метода.

а. Хирургически: Отстраняването на органите за размножаване (яйчници, матка и тестиси) под обща упойка осигурява трайна стерилизация и значително намалява сексуалното поведение (особено, ако е проведено при ранното развитие на животното). Хирургическите техники трябва да бъдат изпълнявани точно. Трябва да бъде поддържано постоянно добро ниво на асепсис (практиката за намаляване или елиминиране риска от бактериално замърсяване) и контролиране на болката. Това може да бъде постигнато единствено чрез адекватно пост оперативно наблюдение през целия възстановителен период. Хирургията може да бъде по-скъпоструваща, но е доживотно решение и следователно може да е по-резултатна във времето. Изисква обучени ветеринарни лекари, инфраструктура и оборудване.

б. Химическа стерилизация и контрацепция: Тези методи все още се прилагат ограничено, заради цената им, поради факта, че може да изискват повторение, както и вероятността от причиняване на здравословни проблеми за животното. Понастоящем няма химически методи на стерилизация и контрацепция, които да гарантират ефективност и безопасност при свободно движещи се кучета, върху които няма постоянно наблюдение. Но това е област на активно изследване и в бъдеще се очаква появата на ефективни и сигурни химически субстанции, предизвикващи стерилитет, за масов репродуктивен контрол. Повечето препарати изискват обучени ветеринарни лекари, които трябва да наблюдават в клинични условия всеки пациент преди поставянето на инжекциите и след това. Подобна дейност е невъзможна за повечето програми за управление на кучетата. Химическите субстанции, водещи до стерилитет и контрацепцията трябва да

бъдат използвани съгласно указанията на производителя. Те може да окажат или да не окажат въздействие върху сексуалното поведение на животното.

в. Физическа контрацепция чрез изолиране на женските по време на еструс (разгонване) от некастрираните мъжки: Собствениците може да бъдат обучени да разпознават признаците за навлизане в еструс на женската и да планират нейната изолация през този период. Трябва да се внимава за благосъстоянието на женската и на мъжките, когато се реши подобен начин на изолиране. Сексуалното поведение може да стане проблематично, тъй като мъжките ще се опитват да получат достъп до женските. Но постигането на изолация струва минимално и не изисква обучен ветеринарен хирург.

При избора на средство за стерилизация и контрацепция е важно да бъде обърнато внимание на цената, която ще се плати. Управлението на популацията от кучета е предизвикателство и е жизнено важно при планирането ѝ да бъде обмислена добре финансовата стабилност на проекта. Предоставянето на безплатно или евтино обслужване, без посочване на пълната му цена, може да предизвика у собствениците на кучета нереалистични очаквания за истинската цена на ветеринарната грижа.

Местна ветеринарна инфраструктура е задължителна за здравето и благосъстоянието на домашните любимци. Ако местна частна клиника може да предоставя услуги по стерилизация, препоръчително е да се работи в посока заздравяване на този местен капацитет, като се ангажира в програмата, вместо да бъде изключван и откъсван. Програмата може да подкрепя нарастващия "пазар" на стерилизационната услуга в местната общност, като провежда информационни кампании за ползата от кастрацията, финансиране на част от разходите по операцията, както и чрез обучение за ветеринарните лекари (виж ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ СЛУЧАЙ 5).

ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ СЛУЧАЙ 5

Пример на програма за развитие на устойчиво управление на популацията, включваща местните заинтересовани страни.

Една задълбочена оценка, която комбинира проучване по ключови теми за кучетата сред домакинствата и преброяване на кучетата, е осигурила данни за източниците на безстопанствени кучета в Доминика, а оттам и изясняване на "проблема" с популацията.

В резултат, общината поема своята отговорност за хуманно и ефективно налагане на общинските наредби за контрол на кучетата. Общината изпраща молба до IFAW да се включи в общинската програма чрез предоставяне на първична ветеринарна помощ (включително стерилизация) и реализиране на образователна програма чрез целенасочени посещения "от врата до врата", чиито принципи се основават на изводите от осъщественото социологическо проучване. Целта е била ограничаване на източника на многобройните свободно движещи се кучета още в началото на веригата, а също и обръщане на специално внимание на други проблеми, свързани със стопанисваните кучета, като липса на внимание към животното, недобро държане в домашни условия и лошо здраве. Основният замисъл на проекта е подкрепа на гражданското участие и заради това местните ветеринарни лекари са били неразделна част от дейностите.

Следвайки програмите за обучение, които са били реализирани в Доминика, а и на други места по света, екипите от Англия и САЩ на IFAW са осигурили подкрепа за местните участници в програмата, както и писмени ветеринарни предписания, подходящи за местните условия, но отговарящи на световните стандарти. По този начин, местната общност, ветеринарните лекари и общинските служители ще могат да реализират всички елементи по програмата в дългосрочна перспектива.

За коментар върху резултатите от проведеното социологическо допитване виж Davis et al (2007), *Preliminary Observations on the Characteristics of the Owned Dog Population in Roseau, Dominica*. JAAWS, 10(2), 141–151.

Приюти и центрове за задомяване на животни

Изграждането на приют само по себе си, ако се прилага самостоятелно, без други мерки, **не решава дългосрочна проблема** със свободно движещите се кучета. В действителност приютът може да предизвика **влошаване** на ситуацията, тъй като осигурява лесен начин за собствениците да се освобождават от домашните си любимци, вместо да помислят за други начини за тяхното отглеждане. В допълнение, центрите за задомяване на животни може да бъдат **много скъпи и отнемачи време за поддръжка**. Затова преди да се предприеме създаването на такъв приют, трябва да бъдат проучени всички алтернативи. Например, разработването на система от приемни домове би могло да бъде по-ефективно, финансово оправдано и по-благоприятно за животните (виж ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ СЛУЧАЙ 6). Вместо създаването на приюти, които третират симптомите на изоставянето, а не техните причини, усилията трябва да бъдат фокусирани приоритетно върху подобряване на отговорното стопанисване.

ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ СЛУЧАЙ 6

Пример за алтернатива на приют

В един източноазиатски град с гъстота на населението сред най-големите в света, с голяма популация от бездомни кучета и ограничен финансов капацитет, приютите изключително бързо се препълват. В много случаи липсата на средства и постоянната нужда от такива са довели до драматичен спад в стандартите на грижа, изразяващи се в значително страдание за животните и стрес за персонала. Като тяхна алтернатива, една нова организация се съсредоточава върху изграждането на мрежа от приемни домове на доброволци, които временно поемат

изоставени кучета и котки в дома си до намиране на техен нов дом.

От своя страна, организацията подпомага животните, плащайки за всички медицински разходи, ваксинации и кастрация, до намирането на постоянни домове. През първата година организацията е изградила мрежа от повече от 40 приемни домове, с намерение през втората година да бъдат осигурени 100. Животните са задомявани чрез интернет, и се оказва, че Интернет има потенциал да задомява далеч по-голям брой животни, отколкото който и да е приют. Всички животни се задомяват в подходящи условия. Програмата изисква далеч по-малки финансови и административни разходи, отколкото един приют. Новата организация се е превърнала в успешно начинание в един град, където много подобни проекти са се проваляли.

Адаптирано от Guidelines for the design and management of animal shelters, RSPCA International, 2006

Ако вече съществуват центрове за законоустановено прибиране на бездомни животни и наблюдение на съмнителните случаи на бяс, например поддържани или финансирани от общината, финансово по-ефективно е тези места да бъдат подобрявани и разширявани, вместо изграждане на нови такива.

При използването на този компонент трябва да бъдат обмислени няколко въпроса.

а. Трябва да бъдат приемани **правилници**, които обхващат всички важни въпроси по управление на един приют, включващи задължително въпроси като стерилизация, процедури по задомяване, капацитет на приюта (колко животни може да се настаняват в даден приют и общо за всички налични центрове, какво ще бъде правено след запълване на възможния

оптимален брой животни в приют) и процедури при прилагане на евтаназия. Политиката, която се отразява в правилниците, трябва да държи сметка за благосъстоянието на отделните животни, съпътстващите разходи, целите и задачите на приюта/центъра, както и влиянието на приюта/центъра върху проблема с дългосрочното управление на популацията от кучета, включително и върху отговорното стопанисване на животни. Тъй като това е въпрос, върху който може да оказват влияние емоционални фактори, за предпочитане е политиката да бъде съгласувана с целия екип на приюта от самото начало. Всички нови служители трябва да бъдат наясно с политиката на приюта и да я спазват.

Пример 1: Трябва да бъдат приети ясни правила и процедури за оценка на здравето и поведението на отделните кучета, като се отчитат изискванията на средностатистическото домакинство и евентуалния нов дом, който може реалистично да бъде подсигурен. Неподходящото задомяване може да доведе до недоверие от страна на обществото и като цяло да предизвика лош ефект по отношение на задомяването на животните, като цяло.

Пример 2: Следвайки Пример 1, някои кучета няма да са подходящи за задомяване, заради своето здраве и/или поведение[‡], а за тези кучета, които биха били подходящи може да няма достатъчно налични домове[§]. Крайно трудно е поддържането на добро ниво на благосъстояние за кучетата при дългосрочното приютяване. В тази ситуация евтаназията** може да бъде

[‡] Напр. виж дефинициите, включени в Asilomar Accords: <http://www.asilomaraccords.org/definitions.html>

[§] Бел.ред. За България виж Закона за защита на животните - тези кучета след кастрация и ваксинация се връщат на местата, от които са взети или се настаняват в приюти или временни приюти.

** Бел.ред. за България виж чл.179 от Закона за ветеринарномедицинската дейност в кои случаи се разрешава евтаназия.

решение, както в полза на кучета без шанс за нов дом^{††}, така и за онези, които биха могли да влязат в приюта на тяхно място с шанс да си намерят стопани. За да може преценката на подобни ситуации да бъде ясна, трябва да има приети точни правила за прилагане на евтаназия, прозрачни и ясни за всички служители.

б. Трябва да бъдат приети **процедури** за всеки етап от процеса, от настаняването в карантинно помещение при постъпване в приюта до ежедневни мероприятия, като почистване, хранене, разходка, водене на дневник и задомяване.

в. **Архитектурният проект** за изграждане на приют трябва да отчита изискванията за държане на животни в затворено пространство, включително физиологичните и психическите им нужди. Изборът на терен за строеж трябва да отчита обществения достъп, физическите характеристики, инфраструктурата (като канализация и водни източници), възможното безпокойство заради шум, разрешителните за такъв обект и евентуално необходимостта от бъдещо разширение.

г. **Финансовите средства** за един приют са крайно важни, тъй като е трудно да бъдат затваряни в кратък срок. Капиталовите разходи и разходите за поддръжка трябва да бъдат взети под особено внимание. Преди вземането на решение за отваряне на приют е препоръчително да бъдат подсигурени средствата за една година напред.

Повече информация може да прочетете в: „Насоки за създаване и управление на приют за животни” (Оригинално заглавие - *Guidelines for the design and management of animal shelters*, RSPCA International, 2006., в превод от английски – С. Налбантова и Ж. Кунчева, „Сдружение на ти с

^{††} Бел.ред. За България виж Закона за защита на животните - тези кучета след кастрация и ваксинация се връщат на местата, от които са взети за целите на блокиране на уличната свръхпопулация.

Природата” – <http://iwns.org>).

Евтаназия

При управление на приют, център за задомяване на кучета или друга алтернатива, евтаназия ще бъде наложителна за животните, които страдат от неизлечими болести, травми, поведенчески проблем, който пречи за задомяване, или неспособност на кучето да се адаптира към средата на приюта, което води до лошо благосъстояние на животното. В крайна сметка, една успешна програма за управление на популацията трябва да създава ситуация, в която това са единствените случаи, налагащи евтаназия, а за всички здрави животни може да бъде намерен добър дом. Повечето от страните не са в състояние да постигнат тази ситуация незабавно и ще е нужно да работят за нейното постигане, с частични временни компромиси.

Прилагането на евтаназия има ефект единствено върху симптомите на проблема, а не върху причинителите на поддържането на популацията. Евтаназията не води до управление на популацията и на нея не трябва да се разчита като на решение. Доколкото евтаназия бива използвана, тя трябва да се прилага при спазване на хуманни методи, които осигуряват на животното да премине в състояние на безчувственост, след което да издъхне без болка.

Ваксинация и противопаразитен контрол

Може да бъдат проведени превантивни ветеринарномедицински мероприятия за опазване здравето и благоденствието на животните и за намаляване риска от разпространение на зоонози. Ваксинациите против бяс обикновено са приоритетен въпрос, но може също да бъдат прилагани ваксини за някои други заболявания, заедно с вътрешно и външно обезпаразитяване, чрез подходящи медикаменти. Тази профилактика трябва да бъде осъществявана паралелно с образователна кампания относно

отговорното стопанисване, ползите от кастрацията, нуждите от регистрация и/или идентификация на животните. Необходимостта от ваксинация и противопаразитен контрол често бива добре разбрана от притежателите на животни, затова предлагането на достъп до тези услуги може би е най-лесният начин за привличане на собствениците в разговори или уговорки по останалите компоненти, обсъждани в този раздел.

При използването на този компонент трябва да бъдат обмислени няколко въпроса:

а. Редовната ваксинация (особено, ако освен беса, покрива и други заболявания) и противопаразитният контрол вероятно ще подобрят общото здравословно състояние на популацията. Женски, които преди това не са се възпроизвеждали успешно, може да станат достатъчно здрави, за да раждат. Тоест програмата трябва да отчита и вероятността за повишеното възпроизводство на популацията и да бъдат предвидени съответните паралелни, адекватни мерки.

б. Профилактичните мероприятия, заедно с кастрацията, може да бъдат използвани за насърчаване на собствениците да открият възможностите на общото ветеринарно обслужване и другите мерки за управление на популацията (като регистрация и идентификация). Затова си струва да бъдат проучени начините за включване на местната ветеринарномедицинска инфраструктура в осигуряването на профилактиката. Осигуряването на безплатна профилактика трябва да бъде направено внимателно и в съответствие с местната икономическа ситуация, тъй като има риск от обезценяване на общите ветеринарни услуги, ако лечението е предоставяно безплатно или без разбиране за размера на субсидиите, които централната или местна власт покрива.

в. За да бъде ефективна, **профилактиката** трябва да бъде осигурявана редовно.

Затова трябва да бъде създаден лесен достъп до нея.

г. Профилактиката може да бъде осигурявана чрез "шатри" (места за временна дейност и с висок капацитет за обслужване на пациенти). Шатрите може да бъдат много ефективни за привличане вниманието на собствениците към важността на профилактиката и другите инструменти за управление на популацията. При организирането им, трябва да бъде намален рискът от агресивни прояви и предаване на болести сред големия брой кучета, които ще чакат за третиране. Това може да бъде постигнато чрез внимателно организиране на входа и изхода, използване на стерилни спринцовки за всяко куче, поставяне на болните животни под карантина. Тези шатри изискват адекватна предварителна реклама. Трябва да бъде преценено и разстоянието, което населението ще пропътува за тази услуга, да се бъде отчете броят на шатрите, които ще бъдат необходими за покриване на желанния ареал, както и свързаното с тях финансиране.

д. Насърчаването на редовните профилактични мерки позволява навременно диагностициране във всяка една ситуация на евентуално заболяване.

Поставяне на червен нашийник на куче, което е ваксинирано срещу бяс и обезпаразитено в Шри Ланка

Контрол над достъпа до ресурси

Кучетата се движат на обществени места, които им предоставят възможност за намиране на храна. За да бъде ограничено движението им, особено в определени райони, където кучетата не са желани (например училища и обществени паркове), достъпът до тези ресурси трябва да бъде ограничен. Това трябва да бъде направено внимателно и паралелно с мерките за намаляване популацията, за да бъдат избегнати както страданията на кучетата след отстраняване на хранителните източници, така и придвижването им в други райони за намиране на нови източници на храна.

Това може да бъде постигнато по много начини:

а. редовно отстраняване на отпадъците от домовете и обществените контейнери;

б. осигуряване недостъпност на сметищата;

в. контрол на карангията и отстраняване на трупове;

г. използване на недостъпни за животните контейнери, с тежки капаци, или поставянето им извън обсега на кучетата;

д. възпитателни или задължителни мерки за спиране разхвърлянето на отпадъци (а оттам и инцидентното изхранване на кучетата), и за ограничаване хранене на кучета на определени места.

Г. РАЗРАБОТВАНЕ НА ПРОГРАМАТА: ПЛАНИРАНЕ, СЪГЛАСУВАНЕ НА ЦЕЛЕВИТЕ ГРУПИ И УСТАНОВЯВАНЕ НА СТАНДАРТИ

След като оценката е изготвена, приоритетите на програмата са определени и подходът за решаване на тези приоритетни въпроси е намерен, необходимо е да бъде обмислен и документиран пълният план на програмата.

Устойчивост на програмата

Програмите за управление на популацията от кучета често изискват значителни ресурси за дълъг период от време. Те включват човешки ресурси, инфраструктура и финанси. Важно е да бъдат взети предвид следните фактори.

а. Отговорност: В идеалния случай нужните ресурси ще бъдат обезпечени от бюджета на отговорната институция. Държавните институции най-често са в състояние да осигурят издръжка чрез държавно финансиране. Неправителствените организации, обмислящи поемане на отговорност за отделни аспекти от управлението на популацията, трябва да са сигурни, че ще бъдат напълно подкрепени и обезпечени от властите или от други източници, преди да се ангажират с такива отговорности. Те също трябва внимателно да отчитат, че ангажирането им е дългосрочно и този ангажимент може да не им позволи да се занимават с каквото и да било друго.

б. Ангажиране на собствениците: Мерки, предвидени да окажат влияние върху отговорността на собствениците, биха могли да осигурят устойчивостта на отделните елементи на програмата, както и да доведат до постоянни положителни промени в поведението. Например, стерилизационните програми биха могли да станат устойчиви, ако собствениците биват насърчавани да заплащат за тази услуга, като същевременно ветеринарната дейност бива така подпомагана, че да

може да осигури услугата на достъпна цена.

в. Регистрация: Регистрационна система с малка такса за притежанието на куче може да осигури финансиране за други компоненти на цялостната програма. Но размерът на таксата трябва да бъде внимателно контролиран, защото големите такси водят до лошо ниво на регистрация. Заплащането на такса може да не е подходящо във всички страни.

г. Финансиране: Възможността за набиране на средства на местно ниво зависи от няколко фактора, включително традицията за благотворителност и статуса на кучетата в местната общност. Местните хора, бизнесмените, компаниите и индустриите, свързани с кучетата, (фармацевтична, храни за домашни любимци и застраховки за домашни любимци) може да бъдат заинтересовани от подпомагането на програми за управление на кучетата, било финансово, или чрез осигуряване на ресурси (като храна или медикаменти). Международните дарителски организации също може да осигурят финансиране на специфични проектни разходи, но са неподходящи за подкрепата на дългосрочни разходи за издръжка. И така, трябва да бъде обмислена устойчивостта на всеки от тези източници на финансови средства и/или ресурси.

д. Човешки ресурси: Може да има хора, желаещи да осигурят подкрепа чрез безвъзмездно участие, като доброволческа дейност. Няколко професии осигуряват обслужване без заплащане в полза на природозащитни организации, като маркетингови фирми, за счетоводство и мениджмънт.

Ветеринарната професия е важен човешки ресурс, който може да бъде

включен не само в подкрепа на хирургическите и медицински мероприятия, но и за реализирането на образователните кампании и въздействие върху поведението на собствениците на кучета.

Квалифицираните ветеринари лекари може да желаят да осигурят някоя постоянна услуга, безплатно или на ниска цена. Студентите по ветеринарна медицина също може да желаят да оказват помощ, като част от тяхната практика, и това може да стане част от тяхното обучение, но при осигуряване на необходимото наблюдение от страна на преподавател. Ветеринарни лекари - доброволци и ветеринарни техници от чужбина също може да бъдат ценен източник на подкрепа, но има възможност те да бъдат сметени за заплаха от местните ветеринарни лекари, ако бъдат заподозрени, че изместват практиката им и откъсват клиенти от тях. Издръжката на този ресурс също е трудна, като пътните разходи може да са високи. Може да е за предпочитане използването на тези доброволни ветеринарни лекари за подпомагане развитието и обучението на местната ветеринарна общност.

е. Устойчивост: Още отначало трябва да бъде описан план за устойчиво управление на програмата за дълъг период. Хуманното управление на популацията от кучета има начало, но не и край, тъй като винаги има необходимост от постоянна дейност за поддръжка на популацията от кучета на желаното ниво. Включването и използването на местния капацитет ще подпомогне устойчивостта на програмата, както развитието на отговорното притежание на животни в лицето на отделните собственици на кучета ще започне да подпомага дейностите за управление на популацията.

Цели, задачи и дейности

Планът на програмата трябва да включва ясни и съгласувани цели и задачи. Важно е на този етап да бъдат описани индикаторите, които ще бъдат използвани

за оценка на резултатите от всеки етап на програмата. Индикаторите ще бъдат използвани за наблюдение и оценка успеха на програмата (виж Раздел Д) и е важно още в началото те да бъдат отчетени като изискван минимум.

Ако с управлението на популацията от кучета са ангажирани повече организации, може да бъде важно подписване на писмено споразумение какво всяка страна приема като приоритетна цел и като своя роля в програмата. Тези планове трябва също да бъдат съобщени на крайните потребители - собствениците на кучета и заинтересованите страни, които може да бъдат засегнати от програмата, дори ако не са отговорни за самите дейности (това може да включва определени институции). Виж Изследователски случай 7 за пример на план за управление на популацията от кучета.

Приемане на стандарти за благосъстояние на животните

Поддържането на най-високо ниво на благосъстояние на животните трябва да бъде ясно заявено в стандартите на програмата. Тези стандартите биват най-добре разработвани колективно от заинтересованите страни, за да се постигне съгласие и разбиране от всички. Решенията относно съдбата на отделните животни трябва да бъдат вземани на базата и на тяхното лично дългосрочно благосъстояние, и на благосъстоянието на местната популация от кучета. Трябва също да има процедура за постоянно наблюдение, осигуряваща поддържането на тези стандарти, както и периодични изменения на самите стандарти.

В програмите за управление на кучетата следните няколко общи области може да изискват прилагането на минимални стандарти:

а. хирургия, включително асептични техники, анестезия и лекарствена терапия (напр. обезболяване)

б. лов и транспортиране на кучета

в. настаняване и стопанисване на кучета

г. процедури за задомяване

д. евтаназия^{‡‡} - кога да бъде използвана и как да бъде прилагана

е. водене на протоколи и периодичен анализ на данните - дори без да влияе директно върху благосъстоянието на животните, доброто водене на документация, което разкрива честотата на заболяванията или травмите, може да помогне за идентифицирането на онези части от програмата, които може да са компрометиращи за благосъстоянието на животните. Например, една обичайно висока честота на пост-оперативните усложнения за определено време може да е индикатор за необходимост от опреснителен курс за обучение на определен ветеринарен екип или за промяна в пост-оперативните грижи.

Хирург използва асептична техника, Тайланд

^{‡‡} Бел.ред. за България виж чл.179 от Закона за ветеринарномедицинската дейност в кои случаи се разрешава евтаназия.

ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ СЛУЧАЙ 7

Примерни стъпки при разработване на програмата

А. Разберете ситуацията

Проведено е социологическо проучване сред жителите на община Х, където е отчетен най-висок брой жалби срещу бездомни кучета. Резултатите от допитването са показали, че 50% от собствениците на женски кучета споделят, че имат твърде голям брой малки кученца и че намирането на дом за тях е проблем. 45% от кученцата са обявени като "изгубени". Установено е, че процентът на кастрираните женски кучета е едва 3%. Собствениците заявяват липса на доверие към способностите на местните ветеринарни лекари и изпитват тревога, че характерът на кучетата им ще се промени в резултат на кастрацията.

Б. Степенувайте важните фактори

Приоритетният фактор тук е репродукцията на кучета - има излишък от нежелани кученца в популацията от домашни кучета, необходимост от повишаване броя на кастрираните домашни любимци и необходимост да бъде обърнато внимание на способностите на ветеринарните лекари и на неразбирането относно влиянието на кастрацията върху поведението на кучетата.

В. Компоненти на програмата

Компонентите са: хирургическа стерилизация чрез местната ветеринарна инфраструктура; образование на ветеринарните хирурзи и местните стопани на кучета във връзка с важността от кастрацията.

Г. Дизайн на програмата

Записана е една цел: да бъде намален броят на нежеланите и свободно движещите се кучета в Община Х, търпящи на улицата заболявания и травми. За постигането на тази цел са поставени няколко задачи, една от които е повишаване броя на кастрираните домашни женски кучета от 3% на 50% за две години. Избраният таван от 50% се дължи на декларираните 50 на сто собственици, които отчитат проблем с прекомерния брой кученца.

Срокът от две години е избран, заради практическите ресурси (време за клинична дейност и финансиране), както и за осигуряване достатъчен период за реализиране на дейностите от програмата.

Постигането на задачите ще ангажира дейности като:

- **обучение** за подобряване квалификацията на четирима местни ветеринарни лекари, допълнително подкрепено от два стимула: **ваучерна система**, позволяваща на ветеринарните лекари да предлагат евтина стерилизационна услуга, субсидирана от местна неправителствена организация и рекламна схема за клиниката на базата на евтината стерилизация, като основно послание.
- **образователна програма**, използваща плакати и местните медии, съсредоточена върху местния религиозен лидер, която обяснява на стопаните ползите от стерилизацията за здравето и поведението на тяхното куче.

Д. ПРИЛОЖЕНИЕ, НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА: ПРОВЕРЕТЕ ДАЛИ ПРОГРАМАТА ПОСТИГА СВОИТЕ ЦЕЛИ

Прилагане

Начините на работа ще бъдат пределно ясни, ако приоритетите са били подбрани разумно, и ако е разработена детайлна програма. Приложението на програмата може да изисква постепенен подход чрез използване на пилотни области, които да бъдат внимателно наблюдавани, за да бъде вторично оценена за проблеми, които може да се появят при реално стартиране на голямата програма. Пилотните проекти не трябва да бъдат ускорявани излишно. Може да има "трънливи" проблеми, които да изискват допълнителни консултации между заинтересованите страни, които може да променят и подобрят части от програмата в ранна фаза.

Наблюдение/мониторинг и оценка

Със старта на програмата ще бъде необходимо периодично да бъде наблюдавано нейното развитие и оценявана ефективността ѝ. Това е необходимо:

- а. за да бъде **подпомагана** реализацията ѝ, чрез яснота за проблемите и успешните ѝ страни
- б. за **отчетност**, за да бъде демонстрирано пред спонсори, поддръжниците и крайните потребители на програмата, че тя постига своите цели.

Наблюдението е дългосрочна дейност, която цели да проверява дали програмата върви по план и да позволява периодични изменения. Оценката се извършва само в конкретни периоди, обикновено при включване на нови елементи към нея, за да провери дали те имат желаното и заявено въздействие.

Оценката също трябва да бъде използвана

като основа за решения по отношение на бъдещите инвестиции и посока на развитие на програмата. Двете процедури изискват надеждност на индикаторите, избрани още в подготвителния етап, защото те се отразяват върху важните компоненти на програмата (виж Изследователски случай 8).

Наблюдението и оценката трябва да са важна част от програмата, но да не са прекомерно отнемащи време или скъпи. Избирането на подходящ списък от индикатори, с оглед възможността им да отразят промените, които се нуждаят от оценка и които може да бъдат оценявани с достатъчно ниво на точност, ще бъде ключът към успеха им. За да бъдат избрани тези индикатори, съществено е да има ясен план какво и защо трябва да бъде постигнато чрез предприетата програма, и как отделните дейности ще постигнат това.

В идеалния случай наблюдението и оценката са постижими в условията на сътрудничество, когато всички заинтересовани страни се съвещават и са ангажирани с даването на предложения. Важно също е участниците да останат отворени и позитивни в този процес, за да може нещата да се променят въпреки предварително заложените параметри, които се оказват не достатъчно ефективни. Излагането на проблемите или провалите трябва да бъде виждано по-скоро като възможност за подобряване на програмата, отколкото като грешка, изискваща оправдание.

Концепцията за мониторинг и оценка не е сложна, но изисква опит в определяне на това, което следва да замервано, какви методи да бъдат използвани и как резултатите да бъдат анализирани след това. Тези и други въпроси са обсъдени в по-големи детайли в други текстове, напр. посетете www.intrac.org

ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ СЛУЧАЙ 8

Проектна схема, показваща само един препоръчан индикатор (често обаче се изисква да се ползват повече от един индикатори) за измерване всеки етап от програмата, представена в Изследователски случай 7 *

СТАДИЙ	ИНДИКАТОР (Изчисление, число, факт, мнение или възприятие, което отразява конкретно условие или състояние)	КАКВО ИЗМЕРВАМЕ? (Как се измерва индикаторът)
ВЪЗДЕЙСТВИЕ/ЦЕЛ Отразява промяната, която се създава от проекта	Намаляване на броя на свободно движещите се кучета в Община X	ПРОМЯНАТА * по-малък % общ брой животни спрямо първоначалния брой и обработени женски-кърмачки в Община X
ОБЩ РЕЗУЛТАТ Отразява ефекта от проекта	Повишаване в проценти на броя на кастрираните домашни кучета	ЕФЕКТА *% кастрирани женски кучета се е увеличил на 50% за периода от 2 години в община X % увеличен обществен толеранс към кастрираните кучета
РЕЗУЛТАТ 1 Отразява усилието, вложено в проекта	Брой на кастрираните и обработени животни на месец	ПОСТИГНАТОТО *4 кастрационни схеми, на ниски цени, проведени в община X
ДЕЙНОСТИ Отразява дейностите, които ще бъдат реализирани чрез проекта	Ниско тарифна схема за кастрация на кучета Разработване на ваучерна система Договори с ветеринарни клиници	Брой ветеринарни клиници, които се включват за участие в схемата
ВЛОЖЕНИ РЕСУРСИ	Обучаване на местните ветеринарни лекари и финанси за 50% от X броя стерилизирани кучета	

ПРИЛОЖЕНИЕ А: ИНСТРУМЕНТИ ЗА ОЦЕНКА НА НУЖДИТЕ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ПОПУЛАЦИЯТА ОТ КУЧЕТА

Това Приложение има за цел да даде някои варианти на отговор на въпросите, поставени в Раздел А. Под всяко заглавие има серия от подвъпроси, комбинирани с предложения за начини за решение на проблемите. Те не са предназначени да осигурят изчерпателен списък или рецепта, но позволяват да се вникне в проблема.

1. Извършване на оценка на числеността на популацията от кучета и определяне на нейните под-видове.

ПОДВЪПРОСИ

Колко кучета понастоящем попадат в категориите *"свободно движещи се"* и *"контролирани"*?
Имайте предвид, че свободно движещи се кучета са и безстопанствените и оставените да се движат без наблюдение домашни кучета.

ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА СРЕДСТВА/МЕТОДИ

Изследване на популацията от свободно движещи се кучета, съчетано с анкета сред местните собственици на кучета. Питането е за броя на кучетата, обичайно движещи се свободно по улиците в момента на провеждането на изследването. Имайте предвид, че съставянето на анкетната карта изисква опит, който позволява набраните данни да бъдат достоверни.

2. Да бъде установено откъде прииждат свободно движещите се кучета. С други думи, кои са източниците на тези кучета и защо съществуват тези източници?

ПОДВЪПРОСИ

Как популацията от свободно движещи се кучета се променя във времето и как се поддържа? Дали самата популация успява да се възпроизвежда успешно? Могат ли кучетата да отглеждат потомството си до зряла възраст?

Дали нежелани домашни кучета се изоставят на улицата, ставайки част от свободно движещата се популация? Оставят ли се домашни кучета да обикалят безконтролно?

Ако изоставянето или безконтролното пускане на кучета е проблем, защо това се случва? Кои са мотивите, разбиранията и факторите на околната среда, които са в основата на това поведение?

ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА СРЕДСТВА/МЕТОДИ

Наблюдавайте броя на бездомните кучета във всяка възрастова група (бебета, млади и възрастни). Наблюдавайте през сезона на възпроизводство кученцата от изоставените домашни кучета и от бездомните, за да видите колко от тях оцеляват.

Анкета сред собственици - питайте дали техните кучета не се пускат свободно извън дома или дали те (или някой, когото те познават, ако самите те приемат това поведение като проблем) имат изоставено куче.

Трудно е да се измерят количествено (с помощта на нумерични скали) нагласите и мотивите, които стоят зад такова поведение. Групови дискусии или свободни задълбочени интервюта с целеви групи (като собственици на кучета или ветеринарни лекари) ще имат добър резултат. Групите, водени по модераторна схема, трябва да са в малък формат и да позволяват свободна дискусия по темите.

Снимка: Изследване сред собствениците на кучета в Доминика

3. Какви са проблемите, свързани с хуманното отношение към кучетата и защо те съществуват?

ПОДВЪПРОСИ

ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА СРЕДСТВА/МЕТОДИ

Измерването на хуманното отношение може да бъде постигнато чрез директна оценка върху състоянието на самите животни (директно наблюдение върху животните) или чрез оценка на ресурсите (измервайки достъпа, който животните имат до ресурси, важни за тяхното благосъстояние), или като съчетание от двете оценки. Измерването на нивата на хуманно отношение към такива популации, специално включващи дялове от свободно движещи се животни, е относително неизследвана област. Но за нас, като защитници на хуманното отношение към животните, е важно да правим опити да намираме решения на някои от следващите важни подвъпроси.

Какъв е статусът на благосъстояние на популацията от свободно движещи се кучета и кои са преобладаващите проблеми на хуманното отношение към тях?

Какъв е статусът на благосъстояние на домашните кучета и кои са преобладаващите проблеми на хуманно отношение към тях? Собствениците осигуряват ли своите кучета с ресурсите, които са им необходими за поддържане на добро благосъстояние на техните домашни любимци?

Какъв е статусът на благосъстояние на кучетата, засегнати от настоящите мерки за контрол? Например, какъв е статусът на кучетата в приютите? Какви методи за евтаназия са използвани, ако такава се прилага?

Какви са нивата на оцеляване в различните категории (домашни контролирани, безстопанствени и домашни, оставени да се движат безконтролно) и възрастови групи от кучета? Оцеляването може да бъде индикатор за статуса на благоденствие, като нивата са до ниска средна възраст би предполагало лошо здраве.

Директно наблюдение върху свободно движещите се кучета за здравния им статус: оценка на общо телесно състояние, травми, осакатявания и кожа.

Директно наблюдение на домашните кучета за здравния им статус и поведението им към собственика (за да бъде проучено предишното третиране на кучето от страна на собственика). Анкетно изследване сред собственици, разглеждащо въпроси като здравни грижи, храна, вода и подслон.

Директно наблюдение на кучетата в приютите, използвайки същите критерии, използвани при другите категории кучета, за да се позволи сравнение. Обсъждания с ръководния състав на приютите на осигурените ресурси и използваните методи за евтаназия.

Оцеляването сред свободно движещите се популации е трудно за измерване без проследяването на представителни индивиди във времето. Анкета на собствениците за кучета в техните домакинства, умрели през изминалата година, може да осигури изчисление за оцеляване на домашните животни и най-честите причини за смъртта (отбележете, че оцеляването при малките кученца и при възрастните кучета трябва да бъде правено поотделно, като тези числа често са много различни).

4. Какво понастоящем бива правено официално и неофициално, за да бъде контролирана популацията от кучета и защо се правят именно тези стъпки?

ПОДВЪПРОСИ

ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА СРЕДСТВА/МЕТОДИ

Мислят ли хората, че има проблем с управлението на популацията от кучета на местно ниво? Какви проблеми са причинени от кучетата на тях самите?

Дискусии в малки групи от най-различни съсловия. Запазвайте тези групи неформални, оставяйте дискусиите около темите и водете по модераторна схема. Изискайте от компетентните местни власти данни за характера, броя и географското местоположение на оплакванията от кучета.

Какво понастоящем бива правено, за да бъде управлявана популацията от кучета?

Дискусии с ключови заинтересовани страни, за да разберете предишните, настоящите и някои бъдещи планове за управление на популацията от кучета. Включете в дискусиите представители на местните власти, ветеринарните организации, неправителствените организации и самите притежатели на кучета.

Какво законодателство съществува във връзка с управлението на популацията от кучета?

Съберете информация на ниво централна и местна власт за наличното законодателство, свързано с кучетата - възможно е съответни правила да съществуват в повече от един закон (напр. контрол на болестите, ветеринарни наредби, наредби за околната среда).

ПРИЛОЖЕНИЕ Б:

СЪЗДАВАНЕ НА КОМИСИЯ С УЧАСТИЕТО НА ВСИЧКИ ЗАИНТЕРЕСОВАНИ СТРАНИ

Следва пример за процес, който може да бъде използван за успешно привличане и ангажиране на заинтересованите страни; такъв процес може да бъде адаптиран към различни по мащаб програми (от проекти за малки общини до национални програми).

■ Създайте **работна група** от хора с интереси и отговорности, свързани с управлението на популацията от кучета (вижте Раздел А за списък от възможни заинтересовани страни). Тази работна група ще бъде отговорна за обмислянето и провеждането на първоначално събиране и оценка на данни за местната популация от кучета.

■ Следвайки един първоначален план, тази работна група може да бъде развита до **официална комисия** с представителство на всяка важна заинтересована страна. Комисията трябва най-малкото да има срок на отговорностите, списък и роля на членовете, ангажимент за периодични срещи, ревизии на плана за действие и ясна цел. Може да е възможно тази комисия да бъде базиран върху модели, например на комисии за подобряване на хуманното здравеопазване. Може също да е подходящо да бъдат поканени опитни членове от такива комисии, които да вземат участие в комисията за управление на популацията от кучета.

■ Всеки член на комисията отговаря за **представянето на интересите** на своята заинтересована страна по отношение управлението на популацията от кучета. Например организациите за обществено здравеопазване ще изискват контрол върху заразните болести,

неправителствените организации ще изискват подобрение в благосъстоянието, представителите на местната власт ще изискват намаляване на жалбите. Може да бъде изготвен списък от задачи, базиран на данните от първоначалните оценки и нуждите на всяка заинтересована страна. Дизайнът на програмата може да бъде формиран с ясно споразумение за целите, и за това, което ще бъде възприемано като успех или провал от всяка заинтересована страна (виж Раздел Д за повече информация по изготвянето на програмата).

■ Комисията трябва да обсъди и приеме **финансовата рамка** и ангажименти, изисквани за успешното провеждане на програмата в кратък и дългосрочен план. Това трябва да включва очаквани ангажимент на всяка заинтересована страна.

■ Трябва да бъде изяснена **отговорността на всеки член** на комисията по отношение приложението, наблюдението и оценката на програмата. След предприемане на програмата ще бъдат наложителни периодични срещи за следене на хода на програмата, за обсъждане на резултатите от наблюдението и оценките, и оттам - на всички необходими промени в програмата.

■ **Комисията по начало ще бъде постоянна** така, както управлението на популацията от

кучета е постоянно предизвикателство. Но членството неизбежно ще се променя и развива.

Препоръки за подобряване функционирането на комисията:

■ Може да бъдат използвани семинари или кръгли маси за провокиране и развитие на програмата по ключовите точки, включително в етапа на планиране. Подобно събитие може също да привлече експерти, обикновено непредставени в комисията.

■ Изясняването на ангажиментите, включително детайли като административните въпроси

(напр. протоколи и организиране на срещи), ще подпомогне създаването на реалистични очаквания. Ангажиментите също трябва да бъдат периодично ревизирани и да са на ротационен принцип, ако е подходящо.

■ Доколкото е възможно, комисията трябва да осигури **прозрачност на работата си**, за да насърчава общественото доверие в програмата.

■ Комисията неизбежно ще изпитва **различия в мненията**, но ясното намерение и разбирането как да бъдат управлявани такива ситуации ще подпомага сътрудничеството.

The Alliance for Rabies Control
UK registered charity number: SC 037112
www.rabiescontrol.org

HUMANE SOCIETY
INTERNATIONAL

Humane Society International
2100 L Street NW, Washington, DC, 20037, United States
Tel: +1 (202) 452 1100
www.humanesociety.org

IFAW
INTERNATIONAL FUND
FOR ANIMAL WELFARE

International Fund for Animal Welfare
International Headquarters, 411 Main Street, PO Box 193
Yarmouth Port, MA 02675, United States
Tel: +1 (508) 744 2000
www.ifaw.org

International

Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals, Wilberforce Way
Southwater, Horsham, West Sussex RH13 9RS, United Kingdom
Tel: +44 300 1234 555 www.rspca.org.uk
A charity registered in England and Wales no: 219099

World Small Animal Veterinary Association
www.wsava.org

World Society for the Protection of Animals
1st Floor, 89 Albert Embankment, London SE1 7TP, United Kingdom
Tel: +44 (020) 7587 5000
www.wsipa-international.org
UK registered charity number: 1081849

031007

FRONT AND BACK COVER PAPER: PRINTED ON 55 PER CENT RECYCLED FIBRE AND 45% VIRGIN FIBRE SOURCED FROM SUSTAINABLE FORESTS
22-PAGE REPORT PAPER: PRINTED ON 100 PER CENT RECYCLED FIBRE. 11.07